

ROLA RAJÓW PODATKOWYCH W GOSPODARCE PAŃSTW SĄSIADUJĄCYCH Z RZECZYPOSPOLITĄ POLSKĄ NA PRZYKŁADZIE FEDERACJI ROSYJSKIEJ I REPUBLICI FEDERALNEJ NIEMIEC

Raje podatkowe są zjawiskiem międzynarodowym, stąd również wynika internacjonalny charakter samego pojęcia rajy podatkowego. Trudności z jakimi mamy do czynienia, w związku z określeniem samej definicji rajy podatkowego, wynikają z konwencjonalności uznania danego państwa za raj podatkowy. Pojęcie rajy podatkowego jest przede wszystkim względne, co może skutkować utrudnieniami w identyfikacji państw, stosujących szkodliwe praktyki podatkowe

Pojęcie "raju podatkowego" ma wiele odpowiedników w różnych językach świata, a wyjaśnienie jego w sposób jednoznaczny może okazać się problematyczne. Bywa używane zamiennie z pojęciem "oaza podatkowa", jak to możemy zaobserwować choćby na przykładzie prac autorstwa profesora Jana Głuchowskiego. Słusznie zauważa on, iż pojęcie oaza w kontekście spraw podatkowych ma pełne uzasadnienie. "W znaczeniu potocznym oaza oferuje przychylne warunki egzystencji na tle nieprzyjaznego środowiska zewnętrznego. [...] w sytuacji powszechnego obowiązywania ciężarów fiskalnych oaza jest miejscem, w którym podatki te nie istnieją lub ich wysokość jest nieznaczną" ¹. Przystępując do rozważań na temat definicji rajy podatkowego, należy rozpocząć od wyjaśnienia etymologii tego wyrażenia.

W języku niemieckim funkcjonuje słowo Steuerparadise (raj podatkowy) i jego synonim Steueroase (oaza podatkowa). Po francusku raj podatkowy jest określany jako "paradis fiscaux". Zarówno niemiecki wyraz "Paradise" jak i angielski "paradise", czy francuski "paradis" wywodzą się od greckiego słowa paradejos, mającego z kolei swój źródłosłów w języku perskim i oznaczającego bogate parki otaczające rezydencje. Stąd łaciński paradisus, zapożyczony przez wiele języków europejskich dla określenia rajy². Samo słowo "raj", było używane już przez XV i XVII wiecznych marynarzy i określało bezpieczny port, pozwalający uchronić statki od wypadków na morzu. Miejsce, w którym jest spokój i bezpieczeństwo. Z kolei słowo "oaza" jest bardziej popularne wśród krajów niemieckojęzycznych. W języku

¹ Głuchowski J., *Polskie prawo podatkowe*, Warszawa 2004, s. 161.

² Lipowski T., *op. cit.*, s. 125.

greckim, łacińskim i egipskim oznaczała niewielkie zaludnione obszary na pustyni libijskiej, a z czasem - pojęciem tym określano obszary o bujnej roślinności na pustyni lub półpustyni. Według J. Głuchowskiego ujęcie słowa "oaza" w kontekście spraw podatkowych, wydaje się mieć swojej uzasadnienie. „O ile w sensie naturalnym oaza oferuje przychylne warunki na tle nieprzyjaznego środowiska zewnętrznego, o tyle w sensie przenośnym, w sytuacji powszechnie obowiązujących podatków, oaza jest miejscem, w którym podatki te nie istnieją albo których dolegliwość jest nieznaczna”³.

W języku angielskim na określenie raju podatkowego, stosuje się również takie terminy jak: „tax haven”, „offshore financial center”, „offshore tax haven”, „offshore jurisdiction” itd. Najczęściej używanym pojęciem w krajach anglojęzycznych jest jednak „tax haven”, gdzie wyraz „haven” oznacza w języku angielskim „niebo”, „przystań” czy „schronienie. Niekiedy jako synonim raju podatkowego używa się terminu "tax planning". Jest to jednak sporadyczne i rodzi skojarzenia związane raczej z pewnymi działaniami dotyczącymi planowania podatkowego, niżeli z określonym miejscem, czy terytorium. Rosyjskim odpowiednikiem wyrażenia "raj podatkowy" jest "оффшорная зона" lub po prostu "оффшор". Słowa te, są bezpośrednio zaczerpnięte z języka angielskiego i funkcjonują powszechnie w krajach rosyjskojęzycznych.

Federacja Rosyjska jest największym państwem świata, zajmującym obszar ponad 17 milionów km² rozciągający się na wschodniej części kontynentu europejskiego i północnej części Azji. Przez Obwód Kaliningradzki graniczy ona z Litwą i Polską. Rozwija się dynamicznie pod względem gospodarczym i owy wzrost można zanotować zwłaszcza po kryzysie 1998 roku i względnej stabilizacji 1999 roku. Lata 2000-2002 okazały się najlepszym okresem społeczno-gospodarczego rozwoju Rosji w okresie transformacji. Transformacja w Rosji stworzyła doskonałe możliwości szybkiego zarobienia dużych kwot pieniężnych⁴. Rosyjscy biznesmeni zaczęli zatem poszukiwać dróg ucieczki od opodatkowania swoich dochodów lub też jego zminimalizowania do nieodczuwalnych rozmiarów. I tak 29 kwietnia 1991 roku, weszła na rosyjski rynek szwajcarska spółka Riggs Walmet Group, oferując usługi związane z założeniem zamorskich spółek i ich prowadzeniem w kraju ich siedziby tj. uiszczanie corocznych opłat związanych funkcjonowaniem spółki, prowadzeniem korespondencji, organizacją corocznych zgromadzeń akcjonariuszy, sporządzanie bilansów itp. Zainteresowanie tego typu spółkami z

³ Głuchowski J., *Oazy podatkowe*, Warszawa 1996, s. 9 i 19.

⁴ Federacja Rosyjska. *Przewodnik dla przedsiębiorców*, pod red. P. Gębskiego, W-wa 2003, s. 23-28.

siedzibą w "no-tax havens" czyli w krajach nie nakładających podatków, zaczęło z roku na rok rosnać. W rezultacie dość wysokie koszty tego rodzaju oferowanej usługi zaczęły maleć i coraz to więcej rosyjskich inwestorów zaczęło interesować się lokowaniem swojego kapitału w rajach podatkowych. W języku rosyjskim zaczęły wówczas funkcjonować zapożyczone z języka angielskiego terminy "оффшорный" "оффшор", "оффшорный центр" - oznaczające kraj lub terytorium, w którym zarejestrowane zagraniczne spółki korzystają z przywilejów podatkowych, a obowiązujący tam system podatkowy jest korzystny.

W Rosji zyskała na znaczeniu praktyka wykorzystywania zamorskich spółek w celu dokonywania międzynarodowych inwestycji. Najczęściej w tym celu wykorzystywane były możliwości, jakie stwarzały umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania podpisane przez Rosję i inne państwa. Wszelkiego rodzaju formy organizacyjne działalności gospodarczej rosyjskich inwestorów, mające siedzibę w rajach podatkowych, zostały utworzone w celu uniknięcia opodatkowania w Federacji Rosyjskiej.

Istnieje grupa czynników, które sprawiają, że rola rajów podatkowych wśród rosyjskich biznesmenów wciąż wzrasta. Należą do nich: wysokie opodatkowanie w kraju rezydencji i nieefektywność polityki fiskalnej Rosji, wciąż niesprzyjający klimat inwestycyjny i wynikające z tego duże ryzyko inwestycyjne oraz kryminalizacja gospodarki, a także chęć wykorzystywania mechanizmów prowadzenia działalności gospodarczej oferowanych dzięki rajom podatkowych w celu prania brudnych pieniędzy i lokowania dochodów uzyskanych drogą przestępstwa. Według statystyk w latach 90-tych zostały ulokowane w Szwajcarii miliardy dolarów pochodzące ze Wschodniej Europy i byłego ZSSR. Podstawowym rajem podatkowym dla rosyjskich biznesmenów stał się w tym okresie Cypr. Jeszcze do niedawna na Cyprze funkcjonowało około dwóch tysięcy rosyjskich spółek i blisko tuzin banków. Dane statystyczne dowodzą, że na rachunkach tych banków zdeponowano środki pieniężne o wartości około 950 milionów dolarów. Rosyjscy biznesmeni upodobali sobie również Wielką Brytanię jako miejsce lokowania swojego kapitału - głównie kupując tam nieruchomości.

Raje podatkowe odegrały także w ich przypadku ogromną rolę w procederze prania brudnych pieniędzy, skutkując ogromnym odpływem kapitału z rozwijającej się w owym czasie rosyjskiej gospodarki. Środki finansowe pochodzące z nielegalnych źródeł, najpierw zostały "wyprane" na terenie Federacji Rosyjskiej, a następnie poddane transferowi do zamorskich centrów finansowych na Pacyfiku, Morzu Śródziemnym lub w Wielkiej Brytanii. Fundusze te

oczywiście nie powróciły już do kraju macierzystego. Przyczyniło się to w oczywisty sposób do zmniejszenia inwestycji na terenie Federacji Rosyjskiej.

Po upadku ZSSR Rosja najdotkliwiej odczuła ten wywóz kapitału za granicę. Szacuje się, iż sięgał on rozmiarów od 150 miliardów do 200 miliardów dolarów w ciągu dekady od tego zdarzenia. Obecnie co roku z Rosji tym sposobem wywozi się średnio 100 miliardów dolarów⁵. Centralny Bank Rosji jeszcze w 1994 roku wyraził w wielu aktach swój negatywny stosunek do rejestracji rosyjskich spółek w krajach oferujących przywileje podatkowe. W ostatnim dziesięcioleciu państwo podjęło szereg kroków, aby przeciwdziałać wykorzystywaniu rajów podatkowych w celu nielegalnego wywozu kapitału. Na szczególną uwagę zasługuje przypadek zapoczątkowania wymiany informacji między Centralnym Bankiem Cypru a Centralnym Bankiem Rosji. Niedługo potem, Centralny Bank Rosji, wydał instrukcję z 12.02.1999 roku, zawierającą spis państw i terytoriów, w których obowiązuje korzystny system podatkowy lub które nie przewidują odtajnienia i przedstawienia informacji dotyczących prowadzenia finansowych operacji. Zawierała ona 48 krajów i stanowiła instrument realizacji polityki przeciwdziałania ucieczki kapitału z Rosji. Stworzenie owej "czarnej listy" rajów podatkowych nałożyło na krajowe banki obowiązek przekazywania Centralnemu Bankowi Rosji informacji dotyczących operacji finansowych prowadzonych z nierezydentami zarejestrowanymi w państwach i terytoriach uznawanych za raje podatkowe. Na banki, które nie wywiązywały się ze swoich obowiązków, zostały nałożone kary w postaci ograniczenia możliwości prowadzenia przez niego walutowych operacji aż do cofnięcia licencji. W kolejnych dokumentach Banku m.in. surowo ograniczono korespondencyjne stosunki między bankami krajowymi, a zarejestrowanymi w rajach podatkowych. Zakazano też otwierania w nich korespondencyjnego rachunku bankowego w rublach. Akty normatywne wydane w tym okresie przez centralne organy finansowe Rosyjskiej Federacji, przyczyniły się do spadku zainteresowania krajami widniejącymi na "czarnej liście" Centralnego Banku Rosji. Oprócz dokumentów Centralnego Banku Rosji na uwagę w tej materii zasługują regulacje Prawa o kontroli walutowej, cały zbiór ustawodawstwa podatkowego, ustawodawstwo dotyczące osób prawnych, instrukcje organów podatkowych, czy ustawodawstwo o zagranicznych inwestycjach, w których określono charakter zagranicznych przedstawicielstw, warunki ich finansowej kontroli i opodatkowania zagranicznych inwestycji. W konsekwencji rosyjscy inwestorzy, aby ominąć zaistniałe bariery, zaczęli szukać innych

⁵ Pranie brudnych pieniędzy, op. cit., s. 66.

rozwiązań i wykorzystywać mało znane raje podatkowe, nie umieszczone dotąd w spisie Centralnego Banku Rosji

Jednak wprowadzone w Rosyjskiej Federacji i w innych krajach ograniczenia związane z wykorzystywaniem rajów podatkowych, nie będą w stanie wyeliminować całkowicie tego zjawiska. Będą pojawiać się wciąż to nowe raje podatkowe i schematy ich wykorzystywania. Drogą prawną nie można wrócić całego kapitału, który został wywieziony z Rosji i tym samym nie mógł być opodatkowany. W Rosji dąży się obecnie do "przeźroczyści" finansowych operacji dokonywanych z udziałem rajów podatkowych. Rosyjskie organy podatkowe stawiają sobie za cel, aby informacja dotycząca takich operacji trafiała jak najszybciej przynajmniej do organów ochrony prawa. Trwający jednak nadal znaczny odpływ kapitału, który mógłby przyczynić się do zrealizowania wielu ważnych dla Federacji Rosyjskiej reform, a jednocześnie strata jaką poniósł budżet państwa z tytułu nieuiszczonych podatków, jest motorem dla wielu przedsięwzięć rosyjskich organów podatkowych, zmierzających do wprowadzania udogodnień w surowym i skomplikowanym, rosyjskim systemie podatkowym. Przykładowo w 2002 roku obniżono stawkę podatku od zysku przedsiębiorstw z 35% do 24%. Powszechne wykorzystywanie rajów podatkowych jest stymulatorem do tworzenia na terytorium Federacji Rosyjskiej tzw. "regionów o niskim opodatkowaniu", często nazywane "rosyjskimi rajami podatkowymi". Regiony takie oferują szereg ulg i zwolnień podmiotom zaliczanym do "osobnej kategorii podatników". Należą do nich podmioty nie prowadzące działalności gospodarczej na terytorium takiego regionu. Ulgi podatkowe przyznawane są im w zamian za inwestycyjny wkład wnoszony rocznie do miejscowego budżetu. Wysokość takiego wkładu sięga nawet kilkudziesięciu tysięcy rubli i chociaż jest to o wiele mniej niż środki finansowe uzyskiwane zazwyczaj z pełnego opodatkowania danego podmiotu, rozwiązanie takie stanowi wygodną formę pozyskania w regionie nowych inwestorów. Chętnych do wniesienia tego typu wkładu jest coraz więcej, a do regionów które zalicza się obecnie w poczet owych stref korzystnego opodatkowania należy Kaliningrad, Inguszetija, Nachodka, Uglicz, czy ostatnio budzący zainteresowanie Ałtaj.

Federacja Rosyjska, stymulowana w pewien sposób działalnością gospodarczą swoich rezydentów w rajach podatkowych i stratami, które z tytułu nieuiszczonych podatków rokrocznie ponosi, wydaje się być na tropie coraz to skuteczniejszych rozwiązań przeciwdziałających temu zjawisku. Niestety liczne luki prawne i opóźnienia w tworzeniu skutecznych aktów prawnych z

dziedziny prawa finansowego, pozwoliły na rozrastanie się form korzystania Rosjan z przywilejów oferowanych przez raje podatkowe. Zredukowanie tak rozwiniętego systemu usług z jakich korzystają obecnie Rosjanie za pośrednictwem różnego typu agencji i organizacji, i które mają na celu uchylenie się od opodatkowania, wymaga jeszcze wiele wysiłku ze strony rosyjskiego ustawodawcy, a co za tym idzie - czasu.

Republika Federalna Niemiec – kraj jakże odmienny od Federacji Rosyjskiej, jednak problem obejścia przepisów podatkowych też nie jest jemu obcy. Od mniej więcej 1988 roku, kiedy to zapowiedziano podwyżkę podatków i odsetek, wzrosło diametralnie zainteresowanie Niemców formami wykorzystywania rajów podatkowych w działalności gospodarczej. Obecnie Niemcy borykają się dodatkowo z problemami strukturalnymi i dotyczącymi wcześniej przyjętych rozwiązań politycznych, co hamuje ich postęp w wielu dziedzinach i utrzymuje w fazie stagnacji. Mimo iż Niemcy są jednym z najaktywniejszych rynków bankowych i finansowych w Europie, to coraz trudniej jest im przewyciężyć wiele trudności. Wielką barierą w efektywnym zarządzaniu kapitałem są przede wszystkim wysokie podatki.

Zgodnie z hasłem rządu niemieckiego lat dziewięćdziesiątych "wsparcie dla regionów Niemiec poprzez nadzór", został dodatkowo wzmocnione instrumenty kontroli i nadzoru. Dotyczy to również środków kontroli przepływu kapitału, a w ramach bezpieczeństwa wewnętrznego, w szczególności - rozbudowę systemu regulacji prawnych przeciwko praniu brudnych pieniędzy i walki z terrorem⁶.

Z dniem 1 kwietnia 2005 roku zniesiono tajemnicę bankową w Niemczech i od tej pory rynek finansowy tego kraju, przeżywający już kryzys, stał się o wiele mniej atrakcyjny na arenie międzynarodowej.

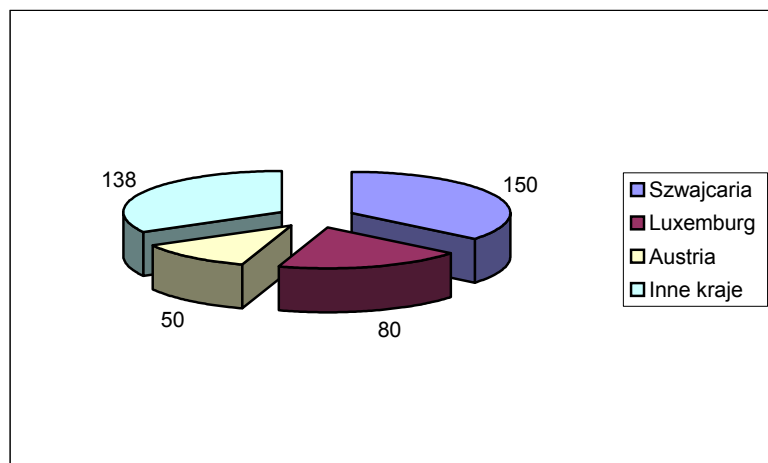
W związku z powyższym nastąpił wzrost odpływ kapitału do krajów sąsiednich z Republiką Federalną Niemiec tj. Austrii, Szwajcarii, Lichtensteinu oraz do rajów podatkowych⁷.

Podatek dochodowy w Niemczech sięga nawet 42%, a podatek od spadków i darowizn aż 50%. Nic dziwnego, że coraz więcej Niemców zainteresowanych jest obejściem przepisów podatkowych i tym samym uchyla się od opodatkowania. Wykorzystywane w tym celu są też umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania. Największym zainteresowaniem cieszą się najczęściej pozaeuropejskie raje podatkowe lub też Lichtenstein. Według Deutsche

⁶ Merten H.L., Kapitalanlage in Steueroasen 2006, Regensburg 2005, s. 13 i 86.

⁷ Badura K.H., Steueroasen in Europa, Dusseldorf 1995, s. 11.

Steuerwerkschaft, szacunkowo ponad 400 miliardów Euro brudnych pieniędzy zostało zdeponowanych przez Niemców w zagranicznych bankach. W Szwajcarii jest już 159 miliardów Euro, w Luksemburgu-80 miliardów Euro i w Austrii-50 miliardów Euro, a w innych oazach 138 miliardów Euro. Rocznie napływa do nich dodatkowe 5 miliardów euro. Udział rajów podatkowych, czyli tzw. "Steuerparadies", czy "Steuerparadies" w odpływie kapitału za granicę jest co roku coraz większy⁸.

Rys. 1. Struktura lokowania „brudnych pieniędzy” przez Niemców w innych krajach (w miliardach Euro)

Świadczy to o ogromnych stratach w budżecie Niemiec, sięgających miliardów Euro. Gospodarka Niemiec bogatsza w te pieniądze i jej budżet nie pozbawiony straty wynikającej z uchylania się jego obywateli od opodatkowania, stworzyły by z pewnością podstawę do zliberalizowania systemu podatkowego w Niemczech.

Rząd niemiecki walczy ze zjawiskiem uchylania się od opodatkowania już od wielu lat. W 1962 roku z inicjatywy Parlamentu rząd przystąpił do sporządzania raportu poświęconego następstwom zmiany siedziby i wynikających stąd różnic w opodatkowaniu. Owocem prac rządu był wydany w 1965 roku dekret, dotyczący transferu majątku i dochodu z Niemiec za granicę gdyż przykładowo do Szwajcarii w tym okresie odpływały masowo honoraria autorskie, czy dywidendy. Regulacje antyrajowe zaostrzono poprzez postanowienia Aussensteuergesetz - ustawy podatkowej z 8.9.1972 r. Ustawa ta ma na celu przeciwdziałanie przeczucaniu kapitału do oaz podatkowych, reguluje kwestie dokonywania korekty podatkowej w przypadku podmiotów

⁸ www.bundesfinanzministerium.de.

powiązanych a także rozszerza obowiązek podatkowy w zakresie podatku dochodowego i od spadków na pewną kategorię podmiotów i ustala czas jego trwania na okres 10 lat od wyemigrowania. Niemiecka ustawa podatkowa precyzuje kryteria, które pozwalają określić powiązania między spółkami i reguluje kwestie związane z zagranicznymi spółkami kontrolowanymi. Z przepisów niemieckiej ustawy wynika, że za kraj stosujący szkodliwą konkurencję podatkową uważa się każdy, w którym obowiązujące stawki podatkowe nie przekraczają 25%. Na uwagę zasługuje również Abgabenordnung z 1.10.2002 r. – akt mający zapobiec unikaniu opodatkowania. Dodatkowo według prawa niemieckiego, transakcje w walucie obcej, które przekraczają ustaloną wartość, obciążone są obowiązkiem powiadomienia określonych organów podatkowych.

Warto również odnotować, iż uchylanie się od opodatkowania rezydentów niemieckich, przyczyniło się także w pewnym stopniu do wprowadzenia w Niemczech w 2000 roku największego w historii Republiki Federalnej Niemiec programu podatkowego, mającego na celu obniżenie podatków, tzw. Steuersenkungsprogramm. Obejmował on zmiany w ustawodawstwie podatkowym dotyczące stawek podatkowych i opodatkowania przedsiębiorstw. Polepszyło to niewątpliwie sytuację Niemiec na arenie międzynarodowej i sprawiło, że niemieckie przedsiębiorstwa uzyskały korzystniejszą kondycję finansową. Dalsze zmiany w prawie podatkowym Niemiec związane z licznymi nowelizacjami ustaw np. z 2003 czy z 2004 roku oraz harmonizacją ustawodawstwa w związku z członkostwem Niemiec w Unii Europejskiej, sprawiły, że prognozy Deutsche Bundesbanku, dotyczące wpływów z podatków Republiki Federalnej Niemiec stały się nadzwyczaj optymistyczne. Otóż wpływy te systematycznie wzrastają od 189,9 mld Euro w 2004 roku, do prognozowanych 216,8 mld Euro w 2008 roku. Jednak aktywność Niemców związana z lokowaniem kapitału nie wydaje się maleć. Jak pokazuje bilans sporządzony przez Deutsche Bundesbank, niemieckie inwestycje bezpośrednio za granicą wynosiły w pierwszym półroczu 2006 roku 23,4 mld Euro, podczas, gdy inwestycje zagraniczne w Niemczech tylko 4,4 mld Euro⁹. Bilans kapitału, ukazujący eksport kapitału netto, jest zatem w dalszym ciągu ujemny. Świadczy o tym, że Niemcy bardzo chętnie inwestują swoje środki w wielu krajach za granicą i wykorzystują je w swej działalności gospodarczej. Gdy stają przed wyborem najbardziej odpowiedniego kraju na miejsce ulokowania swojego kapitału i ucieczki przed wysokimi podatkami - wybierają oczywiście raje podatkowe.

⁹ www.deutschebundesbank.de

